

Regionstyrelsen

Region Gotlands arbete med vattenrelaterade frågor

Föreliggande PM beskriver kortfattat Region Gotlands uppdrag inom vattenområdet, med utgångspunkt hur respektive ansvarsområde beskrivs i nämndernas reglemente. I några fall har beskriver pm:et även hur förvaltningarna tar sig an respektive ansvarsområden, men dessa beskrivningar ska inte på något sätt ses som heltäckande.

”Vattenområdet” definieras som frågor som berör grund-, yt- och kustvattenförekomster, dvs. samma vattenförekomster som omfattas av EU:s ramdirektiv för vatten (2000/60/EG), och som därmed är föremål för åtgärder i Vattenmyndighetens åtgärdsprogram. ”Vattenområdet” är med andra ord inte är avgränsat till uppdraget som huvudman för det kommunala vatten- och avloppssystemet.

Eftersom ett antal kommentarer har lagts till och texten redigerats, hänvisas till respektive reglemente för ordagrann lydelse: <https://gotland.se/region-och-politik/sa-styrs-region-gotland/forfattningssamling-och-styrande-dokument/reglementen-och-instruktioner>

Bakgrund

Tillgången till dricksvatten i tillräcklig kvantitet och av godtagbar kvalitet är en av de viktigaste förutsättningarna för det gotländska samhället. Det är en förutsättning för att bostäder och verksamheter ska kunna fungera och att nya ska kunna etableras. Vattentillgången är av stor betydelse för lantbruket och för självförsörjningsgraden av livsmedel. Det är således en strategisk resurs som behöver säkras för en fungerande vardag, med beredskap att hantera såväl längre perioder av torka som lokala översvämningar och stigande havsvattennivåer. Hanteringen av dricksvatten, spillvatten och dagvatten måste

vara hållbara samhällsfunktioner med hög krisberedskap.

En paradox är att ansvaret för denna viktiga resurs på det nationella planet är fördelad mellan många olika myndigheter. Havs- och vattenmyndigheten, Livsmedelsverket, Statens Geologiska Undersökning, Naturvårdsverket, SMHI, Jordbruksverket; alla hanterar någon del av vattenfrågorna.

På makroregional nivå finns de fem Vattenmyndigheterna, en för varje vattendistrikt. På länsnivå finns i första hand Länsstyrelsen, men även Skogsstyrelsen hanterar vissa vattenfrågor kopplade till skogliga våtmarker.

På den kommunala nivån sker samhällsplanering, tillsyn och vatten- och avloppsverksamhet, det sistnämnda ibland i förbund med andra kommuner, ibland i bolagiserad form. För Region Gotland tillkommer inom det regionala utvecklingsansvaret uppgiften för att stödja, finansiera och samverka i projekt kopplade till regionens identifierade utmaningar, så som de beskrivs i den regionala utvecklingsstrategin.

Miljö- och byggnämnden

Miljö- och byggnämnden fullgör Region Gotlands uppgifter inom plan- och bygglagen och miljöbalken. Det innebär många ansvarsområden knutna till vattenområdet. Exempelvis

- Planera hur mark- och vatten ska användas inom Region Gotland och hur bebyggelse och annan markanvändning ska förhålla sig till och ta hänsyn till vatten. Det gäller inom såväl översiktlig planering, detaljplanearbete liksom bygglovsberedning (platsen lämplighet, möjlighet till godtagbara vatten- och avloppslösningar etc.).
- Svara för prövning och tillsyn inom naturvård som ankommer på Region Gotland i den mån uppgiften inte lagts på annan nämnd.
- Svara för att initiera och bereda ärenden om inrättande av skyddsområden enligt 7 kap. miljöbalken som är påkallade, i den mån uppgiften inte lagts på annan nämnd (se ”Vattenskyddsområden” nedan).
- Besluta i ärenden om strandskyddsdispens och ha tillsyn över efterlevnaden av strandskyddet. Det utgör dock ett gränsfall, eftersom en strandskyddsdispens i de allra flesta fall gäller en verksamhet på land, men som kan påverka vattenmiljön.
- Svara för prövning och tillsyn som ankommer på Region Gotland inom miljö- och hälsoskyddsområdet (inkluderande förorenade

områden samt kemiska produkter och biotekniska organismer). Här finns många kopplingar till vatten, inte minst inom livsmedelssektorn, förorenade områden med mera.

- Svara för tillsyn som ankommer på Region Gotland vad gäller vattenverksamhet, vattenskyddsområden och skötsel av jordbruksmark.
- Utarbeta de förslag till åtgärdsprogram och åtgärdsplaner som kan krävas av Region Gotland och svara för provtagning som ålagts Region Gotland med anledning av miljökvalitetsnormer. På vattenområdet finns ett av staten framtaget åtgärdsprogram, som omfattar sex åtgärder som alla kommuner ska följa (samtliga har lagstöd). En av åtgärder, åtgärd 1, handlar om att kommunerna ska ha en förvaltningsövergripande planering som syftar till ”åtgärdsprogrammets genomförande med fokus på de yt- och grundvattenförekomster där det behövs åtgärder för att miljökvalitetsnormerna ska kunna följas”.

Tekniska nämnden

Tekniska nämnden ansvarar för att

- förvalta och utveckla regionens vatten-, avlopps-, renhållnings-, hamn-, park- och gatanläggningar jämte regionens samtliga fastigheter, inklusive inhyrda lokaler. Vattenfrågor i bred bemärkelse hanteras med andra ord inom flera avdelningar på teknikförvaltningen, exempelvis hamn-, gata/park- och fastighetsavdelningen. VA-avdelningen har naturligtvis en central roll som förvaltare och utvecklare av vatten- och avloppsverk med tillhörande ledningsnät, det som i KFVA (Kommunala föreskrifter om användningen av den allmänna VA-anläggningen) sammantaget kallas den allmänna VA-anläggningen. VA-avdelningen arbetar för och finansieras av VA-kollektivet, dvs. abonnenterna som utnyttjar tjänsterna. VA-avdelningen driver utvecklingsprojekt med *direkt* koppling till framtida lösningar för den *kommunala* vatten- och avloppsförsörjningen.
- Initiera och bereda ärenden om inrättande av vattenskyddsområden enligt 7 kap. miljöbalken. Efter tekniska nämndens beslut fastställs de av regionfullmäktige.

Regionstyrelsen

Enligt reglementet ansvarar regionstyrelsen för övergripande regionala utvecklingsfrågor. Vilka dessa är definieras i den regionala utvecklingsstrategin, som regionstyrelsen både är ansvarig för att ta fram och också samordna insatser för dess genomförande.

I den regionala utvecklingsstrategin behandlas miljö och vatten som ett av tolv prioriterade områden. Regionstyrelseförvaltningen arbetar med följande vattenrelaterade frågor, som går att härleda till uppgifter som definieras i reglementets §§ 4, 5, 11 och 12.

- Avdelningen för regional utveckling bereder en stor del av regionstyrelsens ärenden. Ärenden som rör vatten har mestadels kommunal karaktär. Det rör sig om ärenden från andra nämnder, remisser, motioner och medborgarförslag. Ett av få vattenrelaterade ärenden som inte hanteras av avdelningen är ekonomiska frågor kring VA-kollektivet (som exempelvis regionfullmäktiges fastställande av taxor) som hanteras av RSF:s ekonomiavdelning.
- Avdelningen för regional utveckling tar också fram planer och program kopplade till regional utveckling och medverkar i arbetet med styrmodell, måluppföljning, årsredovisning, resultatredovisning av villkorsbeslutet och liknande. I takt med att vattenområdet utvecklats i samhället i stort har några dokument som berör vattenfrågan utvecklats gemensamt av Region Gotland och Länsstyrelsen, som exempelvis den regionala vattenförsörjningsplanen.
- Avdelningen för regional utveckling svarar även för mer regionala uppdrag kopplade till vatten. Uppdraget går att härleda till § 5 i regionstyrelsens reglemente, främst punkterna 1, 2 och 7. (Styrelsen ska 1) ansvara för övergripande regionala utvecklingsfrågor, 2) utarbeta och fastställa en strategi för Gotlands utveckling och samordna insatser för genomförande av strategin samt 7) samverka med länsstyrelsen och övriga berörda statliga myndigheter samt med företrädare för berörda organisationer och näringslivet i länet).
- Regionstyrelsen svarar för tjänsteman i beredskap (TiB). Det är TiB som initierar och samordnar det inledande krisledningsarbetet. För mer information kring hur krisledning för en händelse kopplat till vatten är organiserat inom Region Gotland hänvisas till <https://intra.gotland.se/sidor/stod-och-interna-tjanster/beredskap-och-sakerhet/ledning-av-kris-och-krig.html>

- Regionstyrelsen har även ansvar för att upprätthålla en räddningstjänstverksamhet enligt lag och förordning om skydd mot olyckor. Därmed finns ett ansvar att bistå vid olyckor till följd av vattenrelaterade händelser, som till exempel översvämningar vid skyfall eller större ledningsbrott, liksom ett ansvar att inte använda släckmetoder som äventyrar kvaliteten på grundvattnet.

Noterbar är således att regionstyrelsen genom det regionala utvecklingsansvaret har i uppgift att arbeta med samordning, kunskapsutveckling och finansiering av insatser för de utmaningar som den regionala utvecklingsstrategin definierar. Det är dock inte att likställa med att regionstyrelsen har ett ansvar för vattenfrågor.

Övriga nämnder

Med utgångspunkt från reglementena kan man inte utläsa att övriga nämnder har ansvar kopplade till vattenområdet. Alla nämnder har i sitt grunduppdrag ett ansvar för att den egna verksamheten kan genomföras även under perioder av samhällsstörningar. På vattenområdet kan det innebära att nämnden ska säkerställa att den egna förvaltningen exempelvis har planer för hur verksamheten ska bedrivas i händelse av vattenbrist och/eller kvalitetsproblem kopplade till dricksvatten.

Hälso- och sjukvårdsnämnden arbetar genom sin förvaltning med vårdens miljöpåverkan, där man bland annat följer forskningsfältet kring medicinernas miljöeffekter. Där ingår medicinernas toxikologiska och hormonstörande effekt i vattenmiljöer.

Uppdrag inom vattenområdet

Med uppdrag menas här specifika, avgränsade uppdrag och inte uppdrag/uppgifter som ingår i beslutade planer.

För regionstyrelsen finns i mars 2026 följande uppdrag registrerade.

§ 327/2025

- Regiondirektören får i uppdrag att ge en koncernövergripande bild av Region Gotlands arbete med vattenrelaterade frågor utifrån befintliga ansvar och uppdrag, och baserat på detta återkomma med förslag på förstärkta insatser med särskilt fokus på grundvatten.

- Regiondirektören får i uppdrag att ge en samlad bild av förutsättningarna för vattenförsörjning i hela det gotländska samhället, och utifrån målen i den regionala utvecklingsstrategin återkomma med förslag på förstärkta insatser i samverkan med länsstyrelsen, övriga berörda statliga myndigheter, näringsliv och civilsamhälle.
- Regiondirektören bemyndigas att i dessa uppdrag medge undantag från Region Gotland riktlinjer för upphandling, inom ramen för lagen om offentlig upphandling.
- Regiondirektören ska i arbetet beakta den situation som uppstod under sommaren 2025. Föreslagna förstärkta insatser ska därför inkludera både kortsiktiga åtgärder inför sommaren 2026 och långsiktiga lösningar. Tidsplan och fördjupad beskrivning av uppdraget ska återrapporteras till regionstyrelsen den 23 oktober 2025.

§ 118/2025

- Regiondirektören får i uppdrag att snarast återkomma med planering och strategi för hur den politiska nivån ska integreras i beredskapsarbetet utifrån både uppsiktsplikt och ansvar”, ett uppdrag som gavs i samband med information kring sabotage av vattenanläggning.

Regionala utvecklingsutskottet §11/2023

- uppdrar till regionstyrelseförvaltningen att se över hur Region Gotlands medverkan i Blått centrum bör utvecklas och se ut framåt utifrån målet att stärka Region Gotlands arbete och engagemang kring Blått Centrum specifikt och de blå frågorna generellt.

Enligt uppgift har tekniska nämnden och miljö- och byggnämnden inte motsvarande uppdragslistor. Bedömningen är därför att det med rimlig tidsåtgång inte har gått att sammanställa dessa nämnders vattenrelaterade uppdrag.